

**ІСТОРІЯ УТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТКУ
ВІДДІЛУ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОНОМІКИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ**

Тетяна Назаренко,
доктор педагогічних наук, завідувача відділом
навчання географії та економіки
Інституту педагогіки НАПН України

Значні зміни у шкільній географічній освіті були внесені після постанови РНК СРСР і ЦК ВКП (б) від 16 травня 1934. Цією постановою вивчення географії передбачалося не тільки в молодших (3-й і 4-х класів), а й в середніх і старших класах (до 9-го класу включно). Було посилено увагу до фізичної географії, до роботи з картою. В країні була розгорнута широка мережа географічних факультетів з підготовки вчителів. У підготовці нових підручників і навчальних програми взяли участь видатні учені-географи і методисти: А. А. Барков, Н. Н. Баранський, І. А. Вітвер, Г. І. Іванов, С. В. Чефранов, В. Г. Ерделі. На допомогу вчителям географії були створені хрестоматії. Школа отримала різноманітні карти і атласи. Збільшилося виробництво стінних карти. З 1934 року почав видаватися науково-методичний журнал «Географія в школі» під редагуванням М. М. Баранського. Все це сприяло підвищенню рівня викладання географії, поліпшенню якості географічних знань школярів, посилення інтересу до предмета. Отримали розвиток різноманітні форми позакласної роботи: географічні гуртки, олімпіади, краєзнавчо-туристичні походи, позакласне читання тощо.

Саме в цей час, в Україні в науково-дослідному Інституті педагогіки створюється відділ методики географії для надання методичної допомоги вчителям географії. Перший завідувач відділу Пяртлі Костянтин Петрович (1899-1986), кандидат географічних наук, доцент, економ-географ. Працював вчителем географії в школі № 46 міста Києва.

У 1945 році відділ перейменовують у сектор і завідувачем стає Іван Павлович Старовойтенко – український вчений, економіст, професор, історик,

красзнавець і суспільний діяч. У 1966-1967 рр. обіймав посаду голови Держплану Української Республіки. Керував сектором до 1947 року.

У 1947 році сектор очолив Олексій Тимофійович Діброва. У 1950 році сектор перейменовують у відділ методики географії Науково дослідного інституту педагогіки УРСР. За авторством О. Т. Діброви створено перший підручник з географії України, який витримав 16 видань. Перейшовши на посаду завідувача кафедри економічної географії Київського педінституту, місце завідувача запропонував Михайлу Панасовичу Откаленку, який вчителював в київській школі.

Михайло Панасович Откаленко стає керманічом відділу на довгі 22 роки. Йому належать понад 200 науково-методичних праць, серед яких: «Методика викладання початкового курсу фізичної географії», «Методика роботи з картою», «Поурочні розробки початкового курсу фізичної географії», «Методика позакласної і позашкільної роботи з географії», «Про планету Земля» та багатьох інших. М. П. Откаленко фундатор ідеї методичної тріади: «вчитель – методист – вчений».

На початку 80-х відділ змінює назву на лабораторію методики викладання географії і її очолює Анатолій Йосипович Сиротенко.

У 1994 році знову нова назва лабораторії – лабораторія методики навчання історії та географії Інституту педагогіки АПН України і її очолював до 1996 року Григорій Петрович Пустовіт.

З 1995 по 2004 рік лабораторією керував Олег Михайлович Топузов.

В різні роки в лабораторії працювали знані науковці. Волкова Алевтина Степанівна організувала міський клуб вчителів географів при Будинку вчителя «Гея». Корнеєв Віктор Петрович, автор підручників та методичних посібників. Круглик Лідія Іванівна, автор підручника «Географія» для 6-го класу. Ісаєва Ганна Миколаївна, автор та учасник проектних технологій. Тименко Людмила Василівна – співавтор підручника для 10-го класу. Кравчук Ольга Павлівна – автор навчальних програм для курсів за вибором.

Першою і на сьогоднішній день єдиною жінкою в історії лабораторії стала Назаренко Тетяна Геннадіївна. Вона керувала лабораторією з 2004 по 2008 роки. Саме тоді, провівши моніторинг серед вчителів географії України співробітники з'ясували, що 87 % вчителів викладають й економіку, тому було прийнято рішення Академією педагогічних наук України перейменувати лабораторію і назвати її географічної і економічної освіти. В цей час науковими співробітниками розробляється дидактичне обґрунтування змісту та методики диференційованого навчання географії в основній школі, дидактичні основи навчання географії в загальноосвітній школі та методика навчання географії та економіки в профільній школі. Співробітники лабораторії активно співпрацювали з науковими кореспондентами. В різні роки ними були знанні зараз методисти, науковці та вчителі. Масштабна географія: від Львова до Донецька й від Чернігова до Сімферополя.

В цей час лабораторія активно співпрацює з Міністерством освіти і науки України, її співробітники беруть участь у різноманітних освітніх проектах TIMS, створюють банк даних тестів для ЗНО, працюють над створенням нових підручників та методичних посібників. З ДНВП «Картографія», що створює довідкові карти та атласи, навчальні атласи та контурні карти, плани міст, карти та атласи автошляхів, туристичні атласи та карти, електронні навчальні посібники, глобуси, цифрові карти та геоінформаційні системи. З Київським національним університетом імені Тараса Шевченка. З Національним педагогічним університетом імені М. П. Драгоманова, з Полтавським національним педагогічним університетом імені В. Г. Короленка, з Уманським державним педагогічним університетом імені Павла Тичини. З «КРОКом», КНЕУ ім. В. Гетьмана, з Київським університетом Бориса Грінченка, з Хмельницькою гуманітарно-педагогічною академією. З Асоціацією творчих вчителів географії України. З міським клубом «Гей».

У 2004-2007 роках лабораторія виступила ініціатором проведення Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції «Шкільна

географічна освіта: проблеми і перспективи». Друком вийшли збірники наукових праць за матеріалами конференцій.

Після успішного захисту докторської дисертації на посаду завідувача повертається Олег Михайлович Топузов, поєднуючи цю посаду з посадою заступника директора Інституту педагогіки НАПН України.

У 2009 році на базі лабораторії створюється спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (географія та хімія), яка згодом стане докторською.

З 2012 року по 2018 рік лабораторію очолював кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Олександр Федорович Надтока. В цей період активізувався процес створення підручників географії для основної школи, коли щорічно співробітниками відділу створювалися підручники. Важливим доробком лабораторії стала Концепція географічної освіти в основній школі.

З 2015 року лабораторію реорганізовано у відділ навчання географії та економіки. З цього року наукова продукція відділу все більше набуває рис компетентнісної орієнтованості. Про це свідчать підручники та посібники за авторством Олега Михайловича Топузова, Олександра Федоровича Надтоки, Лілії Антонівни Покась, Віктора Олександровича Надтоки. Слід особливо відзначити серію «Перевірка предметних компетентностей» видавництва «Оріон».

На жаль, у 2018 році Олександра Федоровича Надтоки не стало, але пам'ять про нього відбивається в наукових працях, ним створених. Продовжує наукову стежину його син Надтока Віктор Олександрович – старший науковий співробітник відділу, кандидат педагогічних наук, голова Ради молодих вчених Інституту педагогіки НАПН України, стипендіат Кабінету міністрів України.

Сьогодні відділом завідує доктор педагогічних наук Назаренко Тетяна Геннадіївна. Серед співробітників відділу знані автори наукових статей та наукової літератури.

У 2018 році відділ виступив з ініціативою щодо створення іменної нагороди на честь Михайла Панасовича Откаленка, що відзначається кожні п'ять років. Перші переможці: Топузов Олег Михайлович і Забуга Наталія Іванівна.

Основним видом діяльності наукових співробітників відділу є виконання планової науково-дослідної роботи (НДР), а саме: підготовка нової редакцій навчальних програм та перспективного оновлення Державних освітніх стандартів; розробка методичних рекомендацій з географії та економіки на основі педагогічної прогностики; підготовка та проведення всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій та інших наукових масових заходів; проведення педагогічних експериментальних досліджень; участь у роботі журі всеукраїнських учнівських олімпіад з географії та економіки; участь у підготовці аналітичних матеріалів, що стосуються змісту навчання географії та економіки в закладах загальної середньої освіти; написання та рецензування рукописів навчальних програм в тому числі і для курсів за вибором, підручників і посібників. Участь у роботі спеціалізованої вченої ради Д 26.452.05 із захисту докторських (кандидатських) дисертацій.

За 85 річну історію відділу, його науковими співробітниками зроблений значний внесок у розвиток методики навчання географії в Україні. Розроблені її наукові підвалини, створено велику кількість навчальних програм, навчальних та методичних посібників, підручників тощо. Науковці сьогодення продовжують славу історію. Матеріали, що висвітлюють наукові результати дослідної роботи співробітників відділу презентувались на конференціях різних рівнів, у фахових виданнях, засобах масової інформації. На них отримано позитивні експертні висновки. Схвальні відгуки, звернення і посилення на опубліковані статті та листи клопотання від закладів освіти про отримання продукції, свідчать, що їхнє впровадження у теорію та методику навчання географії сприятиме підвищенню ефективності та якості навчання.

Список літератури:

1. Бєскова Н. В., Муніч Н. В., Уварова Г. Е. Географічна освіта в Україні: Дослідж., проблеми, перспективи // Україна. Географічні проблеми сталого розвитку: Зб. наук. пр. Т. 1. К., 2004
2. Т. Назаренко Географічні наука і її відображення в шкільних курсах географії / Рідна школа, 2006. - № 7 – С. 47-51.
3. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика: Монографія. – К.: Фенікс, 2007. – 304 с.